

Lösen kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

JONAS BARROS ERIKSSON 2020-12-10

LASERNA
RESTAURERING

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

Lösens kyrka

Lyckå församling, Karlskrona kontrakt, Lunds stift, Augerum socken, Lösen 7:2, Karlskrona kommun, Blekinge län, Blekinge.

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Lösens kyrka ligger på en bergig platå strax söder om europaväg 22 omkring en mil nordost om Karlskrona i utkanten av orten Lyckeby. Den gamla byvägen följer kyrkogårdsmuren i väster och sträcker sig söderut förbi naturreservatet Prästamarken. Kustremsan i söder är delvis synlig från kyrkogården. Drygt en kilometer västerut slingrar sig den nio mil långa Lyckebyån. Ett vidsträckt odlingslandskap med kuperade lövskogspartier sträcker sig öster om kyrkan.

I området har fornlämningar påträffats så som fornåkrar, stensättningar och hållristningar från bronsåldern, och det finns teorier om att här redan under förhistorisk tid ska ha legat en kult- och samlingsplats. Under 1200-talet var Lösen en av Blekinges huvudorter och den viktigaste orten i Lyckebyåns dalgång. På 1500-talet omnämns ”det helige Losen” då kyrkan fortfarande hade kvar katolska helgonbilder. Vallfärds-

Flygbild över Lyckeby och Lösens kyrka 2014, tagen från norr. Foto: Pär-Martin Hedberg.

orten kom dock att successivt minska i betydelse. Sedan 1967 är det del av Karlskrona kommun för att tidigare ha tillhört Lyckeby.

I Lyckeby fanns tidigare en annexförsamling till Lösen med en egen kyrka. En karta från 1700-talet visar en byggnad med ett rektangulärt långhus och ett rakavslutat kor. Församlingen hade dålig ekonomi och 1736 rasade kyrkan efter en lång tid av eftersatt underhåll. Lyckeby församlingen kom därefter att tillhöra Lösen. Kyrkogården i Lyckeby fanns kvar i bruk in på 1830-talet. På platsen byggdes med tiden ett tingshus och det sägs att gravstenar ska ha använts till dess uppförande. Lyckeby spelade fram till 1600-talet en viktig roll som dansk försvarsanläggning och har haft såväl en träfästning och ett stenslott samt vallgrav.

Kyrkobyggnaden

Lösens nuvarande kyrka har sannolikt haft två föregångare. Redan på 1000-talet bör här ha stått en träkyrka, vilket är en slutsats som dragits då tidigkristna fynd har påträffats på platsen i form av en runsten.

På 1200-talet uppfördes en stenkyrka med rektangulärt långhus, vapenhus i söder samt ett smalare och rakt avslutat kor i öster. 1665 nämns tre fönster med tegelomfattningar, ett i korets sydmur och vardera ett i långhusets norra och södra murar. Ytterligare fönster upptogs troligen under 1700-talet i korets östgavel, möjligen var det mittersta av de tre senromanska fönstren som frilades 1936. Bly täckte kyrkans sadeltak före sjuåriga kriget, då blyet såldes och ersattes med tegel. Vapenhuset hade tak av trä. Interiört var kyrkan vitputsad och golvet bestod av dels gravhällar, dels trä. Även taket var sannolikt av trä och platt i vapenhus och långhus, medan koret var valvslaget med valv av tegel och hade en spetsbågig portal. Det senare går bland annat tillbaka på en anteckning av Nils Månsson Mandelgren från 1850. Kyrkan saknade torn och hade istället en fristående klockstapel av trä.

Trots försök av biskopen 1813 att få församlingen att avstå en utvidgning av kyrkan och istället flytta till Augerum fick de igenom sitt beslut i början av 1840-talet. De första ritningarna togs fram av G.L. Westerling 1840, men kollegan vid Överintendentsämbetet Johan Fredrik Åbom gjorde året därpå en ny gestaltning. Åboms förslag kom att antas av Kungl. Maj:t först i december 1857. Enligt förslaget skulle den södra långhusmuren tillsammans med korets södra och östra murar integreras i den nya kyrkan. Bygget pågick mellan 1858–1860 med Rosenlund från Tving som byggmästare. Två år efter invigningen byggs den första orgeln av Andreas Jönsson (senare Åbergh).

Vid rivningen av den medeltida kyrkan gjordes flera fynd och iakttagelser. Bland annat hittades en tegelsten med runskriften "ego sum lapis" vilka betyder "jag är en sten". Stenen förvaras idag i Statens historiska museums samlingar. Flera gravstenar

med runskrift som bland annat tidigare utgjort golv i medeltidskyrkan blev enligt Anderson spridda på och utanför kyrkogården samt på gårdar runt om i socknen. Även rester av brända takbjälkar påträffades vid rivningen vilka antas vara kopplade till sjuåriga kriget.

Den nya kyrkan uppfördes i nyklassicistisk stil med västtorn, rektangulärt långhus och ett smalare kor i öst. Den ursprungliga orgeln från 1862 ersätts med en ny 1912. En första större reovering genomförs 1936–1937 efter förslag av stadsarkitekten i Karlskrona, Arvid Ruben. Exteriört läggs taken om, fasaderna kalkas och fönstren mm målas. Interiört avlägsnas de tidigare kaminerna till förmån för ett nytt värmesystem med lågtrycksångpanna och pannrum i källaren. I sakristian tas tre äldre rundbågiga fönster fram i den östra muren vilka ersätter ett tidigare rundbågigt blindfönster. Gunnar Torhamn utför en altarmålning och en mindre i sakristian, båda al secco. Den ursprungliga altartavlan från 1860 avlägsnas. En ny färgsättning i olika nyanser av grönt ersätter den tidigare ekimitation på bänkar med mera för att harmoniera med altarmålningen. Med vissa justeringar är färgsättningen i stort sett densamma idag. Bänkar kortas och byggs om samtidigt som raderna längst mot koret tas bort. Osvald Oswald konserverar vid samma tillfälle predikstolen och målningar runt de medeltida fönstren. Efter att dopfunt och krucifix varit nedpackade under andra världskriget konserveras även de av Oswald 1945. Åter därefter saneras kyrkan mot husbock. Karlskrona Lampfabrik utför den elektriska installationen 1936–1937, men belysning av kyrkorummet tillkommer inte förrän 1950. 1951 åtgärdas sprickor i korets östfasad genom att takstolarna förstärks under ledning av Sigge Ullén.

Under 1900-talet tredje kvartal genomförs löpande underhåll som måleriarbeten, byte av oljepanna och sanering mot strimmig trägnagare och eksplintbaggar. 1976 upprättas förslag på in- såväl som utvändigt reovering. Arbetena innefattar bland annat att kyrkan målas med silikatfärg och omläggning av skiffertaket. Kormålningen konserveras av Oscar Wickström, konstnär från Karlshamn. De fem bakre bänkraderna avlägsnas. Nya rum för dop- och vigsel, toalett, förråd och byggs under läktaren. 1989 friläggs det gamla trägolvet samtidigt som koret förlängs västerut, och ytterligare en bänkrad tas bort. Löpande interiöra och exteriöra underhållsåtgärder har genomförts

Kyrkorummet fotograferat 1913, dvs innan korets omgestaltning 1936.

under 1990- och 2000-talet, bland annat målades tornets fasad om med silikatfärg 2006. I mitten av 2010-talet tillgänglighetsanpassas kyrkan med en ramp i sten vid västentrén samt en integrerad ramp från mittgången till koret. Även altarringen kortas vid detta tillfälle.

Exteriör

Kyrkans har formen av en salskyrka med kvadratisk västtorn, rektangulärt långhus och smalare och rakt avslutad utbyggnad för kor och sakristia i öster. Murarna är uppförda av gråsten med skråkantad sockel vilken vilar på dels en gråstensgrund, som till stor del återanvändes från den medeltida kyrkan, dels på berg i dagen. Omfattningar runt fönster och dörrar murade med tegel. Fasaderna är spritputsade medan omfattningar, gesimser och hörnpilastrar är slätputsade. Längs långhusets och sakristians takfot löper en profilerad gesims som bildar en gördelgesims runt tornet. Långhusets hörn markeras av utskjutande pilastrar. Långhus och kor är avtäckta med skiffer medan torntak och kupol belagts med svartmålad plåt.

Huvudentrén återfinns i tornets västfasad och nås via en trappa av granit och kalksten som i söder ansluter till en stensatt tillgänglighetsramp med handledare av svartmålat

Tornets sydfasad bevarar mycket av sin nyklassicistiska gestaltning. De tre senromanska fönstren på östgaveln som frilades 1936 hörde ursprungligen till den medeltida kyrkans kor.

järn. Porten är placerad i en av en konkavt slätputsad rundbågig nisch och består av en rakavtäckt svartmålad pardörr med lunettformat spröjsat överljus. Vartdera dörrbladet har tre speglar varav de två nedersta är dekorerade med prismatiskt formade romber. Rakt över porten, strax ovanför gördelgesimsen finns en infälld stenplatta med förgylld text ”Uppförd i Carl XV första regeringsår”. Ett gråmålat lunettfönster sitter mitt på tornfasaden åt väster, medan syd- och norrfasaderna i samma läge pryds av korspröjsade rundfönster. Ljudöppningar återfinns i alla fyra väderstreck och utgörs av två rundbågiga öppningar placerade i en större och lätt indragen nisch. Ljudluckorna är utförda av svartmålad stående panel. En takfotslist i form av en volutformad konsolfris markerar övergången mellan fasad och torntak. Ovan torntaket finns en vitmålad lanternin av trä med indragna hörn. Pilastrar, arkitrav och arkivolter bildar åt vartdera väderstreck en arkitektonisk inramning för dess svartmålade träluckor. Torntaket kröns av en förgylld korsglob.

Långhusets respektive nord- och sydfasad har fem rundbågiga fönster med småspröjsade bågar av gråmålat trä medan den västra gaveln har två rundbågiga blindfönster samt två kvartscirkelformade fönster i gavelfälten. Långhusets gavelspets åt öster har två parallelogramformade fönsterbågar som följer korets takfall. I sakristians sydfasad återfinns en rakavtäckt spegelindelad pardörr med överliggande fönster med samma form som de i långhuset. Korets östfasad pryds av tre smala rundbågiga fönster i djupa fasade nischer med frilagd röd kalksten i omfattningarna. Mot gavelspetsen återfinns ett lunettfönster. Kyrkans fönster har fönsterbleck av plåt som målats i bruten vit kulör.

Interiör

Från huvudentrén nås vapenhuset med gråmålat brädgolv, tak av vitmålade skivor samt vita putsade väggar. Entrédörren har på insidan en mörkt grågrön karm och ljusare dörrblad med marmorerade fyllningar. I den södra muren finns en djup rundbågig fönsternisch och åt norr en trätrappa som leder upp till torn och läktare. Steg, vangstycken och ståndare är gråmålade, medan överliggare och handledare är målade i grågrön ton. Under trappan finns en regelvägg klädd med vitmålade skivor med en gråmålad bräddörr som döljer kyrkans elcentral.

I vapenhusets östra vägg finns en pardörr målad likt entrédörren vilken leder in till kyrkorummet och utrymmet under läktaren. Under läktaren åt norr finns toalett, städ-förråd och trappa upp till läktaren och åt söder ett väntrum. Golvet består av obehandlad furu medan väggar och tak är klädda med vitmålade skivor. Väntrumets golv utgörs av svagt vitpigmenterat furugolv medan väggarna är putsade och avfärgade åt söder och väster, medan skivor klär den norra och östra samt taket. I den södra väggen finns en djup fönsternisch kantad av en pilaster som sluter mot östväggen.

Långhuset är belagt med obehandlat furugolv i öst-västlig riktning och har putsade vita väggar samt tunnvalvt tak. Djupa rundbågiga fönsternischer löper rytmiskt längs

Kyrkorummet mot koret i öster.

ytermurarna och har lätt indragna bröstningar vilket gör plats för radiatorer. En kraftigt profilerad list markerar övergången från mur till valv.

Två slutna bänkkvarter med rektangulär form och spegelförsedda fronter bildar en mittgång och två sidogångar. Från mittgången leder en i golvet integrerad ramp upp till det två steg höjda koret som även det har golv av furu, men lagt i nord-sydlig riktning. Två mindre handledare av svartmålad metall kantar rampen med anslutning mot bänkkvarteren. Bakom en altarring står altaret centralt placerat i en murad triumfbåge med en muralmålning av Gunnar Torhamn. Mot den norra väggen, i nivå med övergången mellan långhus och kor, är predikstolen placerad och på gavelväggen norr om triumfbågen hänger ett medeltida krucifix.

Sakristian nås via två bruna marmorerade fyllningsdörrar som fällts in i altarmålningen. Golvet utgörs av lackad furu. Väggarna är putsade och målade i vitt, liksom taket. I den östra korväggen återfinns tre rundbågiga fönster med omfattningar av röd kalksten. Ytterligare ett motiv av Torhamn finns målat al secco på den västra väggen föreställande Kristi himmelfärd ovan texten ”Se jag är med er alla dagar intill tidens ände”. Framför målningen står ett bordsaltare. Vägghasta skåp med gråmålade spegeldörrar finns placerade mot de östra, västra och södra väggarna. I norr finns en djup rakt avslutad fönsternisch och i den södra väggen finns en dörr som leder till ett vindfång och ytterdörr.

Läktaren som upptar långhusets fulla bredd nås via trappan från förrummet. Stegen är belagda med marmorerad linoleum. Golvet är täckt med brungrå heltäckningsmatta och läktarbarriären av trä är spegelindlad med rundat och utskjutande mittparti som dekorerats av en rund ram. Barriären är i framkant uppbyggd av ett gråmålat ram- och listverk med marmorerade fyllningar i gulgrön nyans. Överliggare och profilerade smala lister är målade i en mörkt grön kulör. Läktaren vilar på sex marmorerade kolonner med mörkgröna detaljer och, utmed murarna, pilastrar som följer samma färgschema. Bakom den centralt placerade orgeln återfinns en spegeldörr av trä som tidigare utgjorde den enda entrén till läktaren. Dörren nås via tornets första våningsplan dit trappan från vapenhuset går.

En sisalmatta täcker tornets första våningsplan. De vitmålade väggarna är putsade och taket består av synliga bjälkar och den övre våningens golv. En grågrön trätrappa med profilerad överliggare leder upp till tornets andra våning där kyrkans två klockor är placerade. Trappor och stegar styr mot övriga tornrum samt vidare till långhusvinden.

Inredning och inventarier

Det rektangulära *altaret* av furu är samtida med kyrkan och är placerat på en halvcirkelformad upphöjning från korets golvnivå. På altaret stod ursprungligen en förgylld altarprydnad av trä med vit svepduk och en lös törnekrans. Denna avlägsnades troligen vid renoveringen på 1930-talet och finns idag uppställd i tornet. Altaret står idag mot en altarmålning utförd al secco av Gunnar Torhamn föreställande frälsarens väg mot Golgata. Denna ersatte på 1936 en ursprunglig altartavla av trä utförd efter Åboms ritning som en tempelportik med pilastrar, rundbåge, trekantsgavel och akroterion. Ytterligare ett altare, som troligen tillkommit 1936, återfinns i sakristian centrerat mot västra väggen.

En rundad *altarring* är placerad framför altaret och består av svarvade och marmorerade balusterdockor mellan en överliggare och bas som målats i en mörkt grågrön kulör. Knäfall och överliggare är klädda med ljus skinn. Altarringen är samtida med kyrkan men var ursprungligen halvcirkelformad med raka avslut

Långhusets västra del sedd från predikstolen.

mot korväggen. I samband med renoveringen i mitten på 2010-talet kom den dock att kortas och i golvet syns spår efter de avlägsnade partierna.

Predikstolen med baldakin överfördes från Lösens medeltida kyrka och är placerad mot muren i långhusets nordöstra hörn. Den femsidiga ekkorgens bröstning delas in i fält av pilastrar med skulpterade hermer och maskaroner. Fälten är dekorerade med detaljerade skurna scener föreställande Getsemane, Gisslingen, Korsfästelsen, Uppståndelsen, Vandringen till Emaus. Underpartiet är nedåt avsmalnande i två etapper och följs av lister med fjällornamentik som avslutas med en förgylld druvklase. Gränsen mellan korg och underparti markeras med sex kartuscher med de skulpterade inskrifterna "Anno", "1636", "4 I IUNIJ", "H.I.P.H.", "P.I.L." samt "Renov. 1860". Korgen pryds framtill av vapnen över Krabbe och Kruse som troligen också är personerna bakom initialerna i kartuscherna, vilka bör ha skänkt predikstolen till kyrkan. En målad påskrift i svart avslöjar namnet på målaren: Peder Christenson. Möjligen var det även Christenson som skar scenerna och den övrig ornamentiken.

Trappan från öst är troligen tillkommen på 1700-talet och har en barriär med profilerad överliggare och delvis genombrutna speglar. Baldakinen är samtida med korgen och är hexagonal till formen. Gavlarnas krön samt lambrekänger är delvis genombrutna och mot väst vetter Kristian IV:s monogram. Mellan krönen återfinns skulpturer i trä och toppen kröns av Johannes Döparen. I korgens mitt hänger en försilvrad duva. Korg, trappa och baldakin bär rikligt med förgyllda dekorelement och har tidigare varit polykromt bemålad.

Predikstolen med baldakin från 1600-talet.

Predikstolen från 1600-talet.

Ett av kyrkans äldsta inventarier är en sju­sidig *dopfun­*t placerad i långhusets nordöstra hörn. Den är utförd i polykromt bemålad ek med spår av förgyllning och ett list- och ramverk bildar sex speglar med snidade ornament i relief. Cuppan står fram­ till på två ben med lejon­ tassar och baktill på ett stöd klätt med snidad ornamentik. Dopfunten har daterats till sent 1500-tal men medan benen bör vara något senare tillkomna.

Kyrkans *bänkinredning* är tillverkad i furu och utgörs av två slutna kvarter om vardera 14 rader. Ett ram- och listverk bildar rektangulära speglar på dörrar samt gavlar. Den profilerade sockeln och överliggaren är målade i mörkt grågrön kulör medan speglar, ramar och lister är målade i ljusare toner. Bänkarna är samtida med kyrkans uppförande men har kortats i olika omgångar och var från början ekådrade.

Den ursprungliga *orgeln* invigdes den andra november 1862 och var tillverkad av Andreas Jönsson (senare Åbergh) från Edestad. Den nuvarande orgeln är byggd av A. Mårtenssons orgelfabrik i Lund 1936–1937 och har 27 stämmor. Den renoverades 1989 av samma firma som samtidigt tillverkade det fristående spelbordet. Tidigare spelbord var från 1912 och hade levererats av Åkerman och Lund Orgelfabrik i Sundbyberg. Den nygotiska orgelfasaden är ritad av Johan Adolf Hawerman, arkitekt vid Överintendentsämbetet, och uppförd 1862 med bemålning i vitt och guld. Fasaden är uppbyggd med toureller, spetsbågar, masverk, krabbor och pilastrar. Två lägre partier flankerar ett högre mittparti med ett centrerat solhjul. Rikligt med förgyllda detaljer kontrasterar mot den numera gröna bottenkulören. 1976 införskaffades en kororgel.

I tornet hänger två *kyrkklockor*. Den mindre är en av de äldsta klockorna i Blekinge och är enligt texten på livet gjuten av Dinnies Droyse i Grifswald år 1582. Storklockan gjuten 1754 i Stockholm av Johan Fahlsten. Båda är skänkta av sockenbor i Lösens by.

Bland kyrkans övriga inventarier av särskilt kulturhistoriskt intresse märks ett *krucifix* från 1300-talet. Krucifixet är tillverkat av ek och lind och framställer den behärskat lidande Kristus, med törnekrona och korslagda fötter enligt senmedeltida mönster. Enligt William Andersson i Sveriges kyrkor bör krucifixet ha snidats på Gotland men med stilinfluenser från Lübeck. 1860 nämns att krucifixet ska försäljas, men återfanns före 1926 på ”skolhusets vind”. Idag hänger det på triumfbågens nordvästra sida. Det är konserverat 1927 och 1945. Vid det första tillfället kompletterades det med vänster arm.

Kyrkogård

Kyrkogården kring Lösens medeltida kyrka finns beskriven på 1600-talet och omgärdades då om en kallmurad gråstensmur med två stigluckor en i öst och en i väst. På kyrkogården stod en klockstapel i trä och av planterade träd nämns lönn. Den gamla kyrkogården utgörs av området strax söder och väster om kyrkan. Kyrkogården präglas som helhet främst av de utvidgningar som skett under 1900-talet.

1874 gjordes omdanande "försköningsarbete" under ledning av kantor J.P. Kjällqvist som bland annat innebar terrassering samt plantering av drygt trettio lindar och ytterligare växtlighet. Den första reella utvidgningen skedde emellertid först 1905 i östlig riktning. 1944 förstörades kyrkogården söderut efter ritning av arkitekt Sigge Ullén. För att stödja upp de stora mängder fyllnadsmassor som den bergiga grunden krävde restes stödmurar i syd, väst och öst. Från två grusade huvudgångar, dels i nord-sydlig och dels i öst-västlig riktning, utgick mindre gånger som tillsammans bildade ett rutnätsmönster. Ulléns ritningar kom endast att realiseras i delar och bland annat var tanken att det nuvarande församlingshemmet skulle rivas, vilket emellertid aldrig genomfördes. På 1990-talet färdigställdes ett gravkvarter söder om församlingshemmet. Behovet av nya gravplatser har dock minskat avsevärt sedan Griftegården i Augerum anlades på 1980-talet.

Den västra murgränsen markeras av trädkransens högsta lindar och har tre entréer. Kyrkogårdens huvudentré är placerad sydväst om kyrkan och flankeras av två putsade stenstolpar med kvaderritsning. Den svarta plåtavtäckningen kröns av kors och mellan stolparna sitter svartmålade järngrindar. Norr om denna, i linje med kyrkobyggnadens huvudentré finns en granittrappa kantad av två svarta handledare av järn som leder upp genom stödmuren. En öppning i muren finns även i syd i anslutning till bilparkeringen på andra sidan byvägen.

Ytan söder och väster om kyrkan utgör kyrkogårdens äldsta delar. Det grusade partiet i öster tillkom 1905 och utvidgningen söder om det rödmålade församlingshemmet 1944.

Grusade gångar leder besökaren från entréerna in på kyrkogården. Från den nordvästra entrén kantas gången av en lindallé. Stentrappor lotsar mellan terrasseringar. I väst har kyrkogården till stor del en parkliknande karaktär där oregelbundna grästäckningar omgärdas av slingrande gångar. I den östra och södra delen är gravarna ordnade efter striktare mönster. Gräsbevuxna kvarter omgärdas här med raka grusgångar. I sydväst ligger den 1986 anlagda minneslunden med en cirkelformad grusplan omgärdad av en högre stenkant. Häckar och låga stensocklar omgärdar ännu många gravar.

På kyrkogården växer förutom lind och buxbom även hängask, gran, cypress, rödbok, syren, tuja och spirea. I minneslunden finns hängmispel, lagerhäck, avenbok och häckoxbär. I kyrkogårdens västra del har en plats vigts åt äldre gravstenar och inbäddad i grönska sydväst om kyrkan finns en före detta gravhäll med runskrift. Stenen kallas Lösenstenen och användes under 1800-talet som bänk för kyrkobesökare.

Byggnader på kyrkogården

Runt år 1790 uppfördes en klockarebostad på kyrkogården som idag fungerar som församlingshem. Den rektangulära byggnaden står på en grund av granit och har rödmålade fasader klädda med locklistpanel. Sadeltaket är avtäckt med tvåkupigt rött tegel och vartdera takfallet har en lunettformad takkupa.

Ett gravkapell finns beläget nordöst om kyrkan. Byggnaden är putsad och avfärgad i med texten ”Sälla äro de som sova, de som slutat vandringen”.

Intill byvägen i sydväst ligger en ekonomibyggnad med personal- och förrådsutrymmen.

Kulturhistorisk karaktärisering för Lösens kyrkoanläggning

Lösens kyrka och kyrkogård är belägna på en naturlig åsbildning som tillsammans med de högresta lindarna och de öppna fälten åt öster ger anläggningen en storslagen plats i landskapet. Under tidig medeltid var Lösen den viktigaste orten i Lyckebyåns dalgång och det finns teorier om att här ska ha legat en förhistorisk kult- och samlingsplats. En korsmärkt runsten som avtecknades på 1700-talet tyder på att Lösen var en av de första platserna i Blekinge som kristnades. Lösen tillhörde under 1200-talet kungalevet och var en viktig vallfartsort under medeltiden. Under samma sekel uppfördes en stenkyrka på platsen, vilken antas ha ersatt en tidigromansk träkyrka. Dagens kyrkobyggnad bör då vara tredje i raden av kyrkor på samma plats och delar av den senromanska stenkyrkan finns ännu bevarade i kyrkans östra delar. Den långa kyrkliga kontinuiteten på platsen ger Lösen en särskild plats i Blekinges kyrkohistoria.

Den nya kyrkans i Lösen uppfördes i nyklassicistisk mönster, en stil som fick sitt genomslag under 1700-talet och dominerade det svenska kyrkobygandet under 1800-talets första hälft. De trånga och dunkla medeltidskyrkorna skulle ersättas av rymligare långhuskyrkor med vitputsade fasader och kyrkorum präglade av symmetri, ljus och rymd. Lösens nya kyrka är ett i många avseenden representativt exempel på nyklassicismens kyrkoarkitektur. Kyrkans ritades av en av landets vid tiden flitigaste arkitekter, Johan Fredrik Åbom vid Överintendentsämbetet som försåg den vitputsade långhuskyrkan med en välkomponerad lanternin enligt tidens ideal. Till skillnad från de flesta andra kyrkor i landskapet belades taket med skiffer istället för de mer vanligt förekommande materialen plåt och tegel. Exteriören har i hög grad bevarat 1800-talsgestaltningens arkitekturhistoriska värden.

Kyrkans interiör har genomgått två mer genomgripande renoveringar sedan nyuppförandet 1862. Kyrkorummet präglas emellertid ännu av Åboms grunddisposition med slutna bänkkvarter, takets tunnvalv, den fullbreda orgelläktaren i väster vilken bär upp den välbevarade nygotiska orgelfasaden ritad av Johan Adolf Hawerman. Blekingekonstnären Gunnar Torhamns monumentala altarmålning från 1936 ger å sin sida koret en tydligt modernistisk prägel. Målningen hör till Torhamns allra viktigaste verk i Blekinge och besitter såväl höga konstnärliga som regionalhistoriska värden. Den med Torhamns muralmålning samkomponerade färgställning i gröna toner är idag till stora delar bevarad och utgör en viktig del i kyrkorummet gestaltning och kulturhistoriska värden. 1970-talets renovering drevs främst av funktionsmässiga anpassningar, vilka emellertid utformades med respekt för kyrkorummets karaktär.

Liksom på många andra platser i landet återanvändas delar av den medeltida kyrkan vid uppförandet av den nya kyrkan. I utbyggnaden med sakristia i öster, vilken tidigare i sin helhet utgjorde kyrkans kor, bevarar ännu delar av det medeltida murverket. Trefönstergruppen med omfattningar i röd kalksten som frilades 1936 utgör ett för

landskapet unikt exempel på romansk korgestaltning. Den ovanliga formen har gett upphov till teorier om en koppling till den cisterciensiska byggnadskonsten.

I kyrkan finns flera kulturhistoriskt värdefulla inventarier som överfördes från den medeltida kyrkan. Hit hör predikstolen i snidad ek från 1630-talet, den för det sena 1500-talet typiska dopfunten i trä med stativ från 1600-talet, samt inte minst krucifixet från 1300-talet och lillklockan från 1592 vilken hör till landskapets äldsta kyrkklockor.

Lösens kyrkogård hör till landskapets äldsta begravningsplatser. Det äldsta partierna återfinns söder om kyrkan och domineras av grusade gravplatser med låga stenramar och buxbomshäckar och högresta gravvårdar. Området karakteriseras således av 1800-talets ideal där gravvårdarna har individuell utformning vilka inte sällan vittnar och stor hantverksskicklighet. De södra kvarteren från 1940-talet visar på efterkrigstidens stilideal med låga gravvårdar med mer likartad utformning. Kvarterens värde ligger här snarare i den enhetliga utformningen än i den individuella särarten. Den högvuxna trädkransen och de äldre bogårdsmurar bidrar väsentligt till kyrkogårdens karaktär och kulturhistoriska värde.

Att tänka på vid förvaltningen av kyrkoanläggningen

- Kyrkans välbevarade nyklassicistiska gestaltning utgör ett välbevarat exempel på en nyklassicistisk långhuskyrka, ritad av en av den tidens mest framstående arkitekter, Johan Fredrik Åbom. De frilagda senromanska fönstren i den nuvarande sakristian utgör en byggnads- och arkitekturhistoriska värden.
- Kyrkorummets färgsättning, samtida med Gunnar Torhamns alturväggs målning, har en stark prägel på kyrkrummet som bör beaktas vid framtida restaureringar.

Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. kulturmiljölagen.

Källor och litteratur

Anderson, William, *Kyrkor i Östra härad*, Svenska bokhandelscentralen, Stockholm, 1926.

Cinthio, Erik (red.), *Kyrkobyggnader 1760-1860 D. 1 Skåne och Blekinge* = [Skåne and Blekinge], Almqvist & Wiksell International, Stockholm, 1989.

Frohnert, J., Öreberg A., Jarnestad B. Å., Eriksson, J., Anglert., M., *Lösens kyrka. Underhållsplan*, Sweco FFNS Arkitekter AB, 2007.

Skiöld, Anna-Karin, *Lösens kyrkogård*, Länsstyrelsen Blekinge län, 2011.

Riksantikvarieämbetet. Bebyggelseregistret: <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/bbr2/byggnad/visaHistorik.raa?byggnadId=21400000441428&page=historik&visaHistorik=true> (hämtad 2020-08-05).

Riksantikvarieämbetet. Fornsök: <https://app.raa.se/open/fornsok/> (hämtad 2020-08-05).

Tuulse, Armin (red.), *Sveriges kyrkor: konsthistoriskt inventarium*. Blekinge. Bd 5, En konsthistorisk översikt samt generalregister., Stockholm, 1961.

Ullén, Marian, Franzén, Kristina, Lindblad, Jakob & Sjöström, Ingrid, *Blekinge. Landskapets kyrkor*, Riksantikvarieämbetet, 2002.

Övriga uppgifter

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Jonas Barros Eriksson, Max Laserna

Inventeringsdatum: 2020-05-26.

Fältinventering: Max Laserna, Henrik Nilsson, Jonas Barros Eriksson

Foto (där inte annat anges): Max Laserna

Layout: Max Laserna

Färdigställd: 2020-12-10.